

Maiestas Carolina

Podle kronikářských svědectví vystoupil v Českém království poprvé s iniciativou prosadit zemský zákoník král Václav II., jeho snaha však nebyla úspěšná. Karel IV. navázal na Václavův pokus někdy na počátku padesátých let 14. století. Po vzoru melfských konstitucí císaře Fridricha II. z roku 1231 se ale zároveň vědomě přihlásil k ideji božského původu práva, královské moci a panovnické svrchovanosti vydávat zákony a upravovat staré, již existující zákonné normy. První redakce zákoníku vznikla v době před Karlovou první římskou korunovační jízdou. Reprezentanti Českého království, knížata i české

panstvo, s ním prostřednictvím přivěšení svých pečeti, s největší pravděpodobností na některém zemském sněmu v letech 1351–1353, vyslovili předběžný souhlas. Během svého římského tažení sám Karel IV. prokazatelně považoval zákoník za již projednanou právní normu.

Samotný zákoník vznikl v několika etapách. V první redakci zahrnoval 6.–98. kapitolu, popřípadě 6.–119. kapitolu. Ve druhé redakci, jež byla jeho kanceláří dokončena až po panovníkově návratu z italského tažení, tedy po polovině srpna 1355, byly k původnímu textu přidány kapitoly 1–5, týkající se státního

náboženství a potlačování hereze, a kapitoly 120–127 ohledně procesně právních záležitostí a postavení vdov a sirotků. Nejspíše ve stejné době pak byla napsána i předmluva, do níž Karel IV. ve shodě se svým Vlastním životopisem (*Vita Caroli*) začlenil pasáž o úpadku královské moci, způsobené činy českých urozených pánů a šlechticů, a zároveň se zde vědomě přihlásil i k přemyslovské tradici.

Prostřednictvím zákoníku chtěl Karel IV. v písemné podobě fixovat obecné normy, které můžeme nazývat českým zemským právem. Součástí zákoníku se stala procesně právní ustanovení, jež vycházela z dosavadní praxe v Čechách a jež ve druhé polovině 14. století de facto našla uplatnění v podobě takzvaného Řádu zemského práva (*Ordo iudici terre*). Vedle procesně právních ustanovení, článků o sexuální morálce, zákazu

Listina Karla IV. ze 6. října 1355 je dochovaná v několika exemplářích. Jejím příjemci byli příslušníci českých panských rodů, včetně Rožmberků, kteří měli o její existenci povědomí ještě v polovině 15. století. Tehdy se řada šlechticů, kteří se zmocnili „nezcizitelných“ královských statků během husitské revoluce, bála, že vůči nim budou uplatněny sankce v podobě hrdelních trestů za porušení Karlova zemského zákoníku.

Majestátní pečeť zachycuje Karla IV. jako trůnícího římského a českého panovníka s královskými insigniemi, v jehož pravomoci je vydávat ve shodě s božským zákonem zákony a nařízení, neboť císař a král je nejvyšším soudcem jako druhý Kristus.

užívání božích soudů, řešení šlechtických sporů či dokonce o ochraně královských lesů, však Karel IV. do zákoníků včlenil i nařízení, jež měla upravovat vztah královské domény a svobodných zemských statků. Hlavní důraz přitom položil na kompaktnost a nezcizitelnost majetků v podobě královských hradů a měst, jež měly napříště tvořit základní oporu panovnické moci.

Podle Karlovy původní představy se zemský zákoník měl stát veřejně známým a každoročně předčítaným textem, vždy o suchých dnech před Vánoce na zemském soudu. Ustanovení o nezcizitelných královských statcích se pak měla stát součástí korunovačních přísah českých králů a opakována při slavnostních vstupech do vybraných královských měst. Po návratu z Říma a po dokončení druhé redakce zákoníku se ale Karel setkal s obecnou nevolí české šlechty dát souhlas k přijetí zákoníku.

Za konstitutivní akt pro přijetí zákoníku považoval Karel IV. složení kolektivně závazné přísahy. Ona přísaha, již měli skládat jak repre-

zentanti Českého království (knížata a pánové), tak panovník, se měla rovnat jakési symbolické smlouvě, podle níž vladař stvrzoval platnost práva i pro svou osobu. Na situaci, v níž se jednoznačně ukázalo, že reprezentanti české šlechty své pečeti na připravený zákoník na zemském sněmu nepřivěsí, Karel IV. reagoval prohlášením o shoření jediného existujícího kodexu.

Karel IV. však nechtěl jakkoliv připustit, že od svého záměru ustoupil na nátlak šlechty. Proto přišel v listině, vydané 6. října 1355 společně se svým bratrem, moravským markrabětem Janem Jindřichem, s výkladem, že zákoník nikdy nebyl závazným právním textem. V žádném případě však Karel IV. 6. října 1355 zákoník, jak se obecně soudí, „neodvolal“, neboť podle jeho argumentace zákoník materiálně neexistoval, nebylo proto možno na něm dále pracovat ani ho zveřejnit. Císař totiž prohlásil, že zákoník nikdy nevstoupil v obecnou platnost, nebyl stvrzen kolektivní přísahou panovníka a reprezentantů Českého království, knížat a pánů, a ani nebyl veřejně vyhlášen a proklamován, jako tomu bylo zvykem v případech jiných královských výnosů a nařízení. Shořením jediného existujícího kodexu pak podle císaře napříště pominula jakákoli možnost zákoník přijmout. Panovník, jeho potomci, knížata, pánové i všichni poddaní se tak i nadále měli, jako tomu bylo dříve, řídit starobylými právy a zvyklostmi, a právo tak mělo být nadále „nalézáno“, nikoliv normativně vymezeno.

Karel IV., který se úzkostlivě snažil vyhnout výslovnému odvolání zákoníku, tím v podstatě přiznal šlechtě podíl na vládě, aniž by však v praxi plně rezignoval na své svr-

Nezcizitelné královské statky se nacházely jak v Českém království, tak i v ostatních zemích Koruny české.

Města: *Vratislav, Středa, Hlohov, Frankenstein, Budyšín, Žořelec, Libava, Lubáň, Kamenec, Praha, Hradec Králové, Chrudim, Plzeň, Habelsschwert, Nymburk, Žitava, Litoměřice, Žatec, Perno, Most, Kadaň, Tachov, Domažlice, Písek, České Budějovice, Čáslav, Kutná Hora a Kouřim.*

Hrady: *Sobotka a Borov ve Slezsku, dále Kladsko, Svojanov, Lichtenburk, Bezděz, Königstein, Loket, Přimda, Pretenštejn, Křivoklát, Karlštejn a Zvíkov.*

chované postavení Bohem vyvoleného a Bohem posvěceného panovníka. Karel IV. tak mohl hledat nové cesty, jak se obejít bez psaných právních norem, což ho zároveň zbavovalo jakéhokoli nebezpečí „kontroly“ ze strany zemské šlechty, jejíž role nebyla prostřednictvím panovníkovy rezignace na zavedení psaného práva nijak posílena. Nicméně návrh zákoníku neshořel, naopak byl dál opisován a také přeložen do češtiny. Označení *Maiestas Carolina* získal teprve po jeho vydání tiskem v roce 1617.

LITERATURA:
HERGEMÖLLER, *Maiestas Carolina*;
KEJŘ, *Die sogenannte Maiestas Carolina*;
NODL, *Maiestas Carolina*.